

25. mars verður føroyska málið hátíðarhildið í einum breiðum samstarvi millum ymiskar stovnar og fyrirkur. Faðirin at føroyska málinum hevði tá fylt 196 ár, og í tí sambandi verður komandi vikan karmur um eitt hátíðarhald, sum inniheldur alt frá talgilding av gomlum bløðum til virðislønahandan. Í temanum í Sosialinum hesaferð varpa vit ljós á móðurmálsdagin, á føroyska málið í dag, og á V. U. Hammershaimb.

Virðisløn verður í ár handað fyrri tað góða málið í lýsing-um og handils-ligum teksti

Hendan myndin er tikin í Gongini framman fyrri Nýggjustovu umleið 1890. Húsini til høgru eru Fútastova. Í bakgrundini sæst tann tá nýggja Amtmansborgin, sum varð bygd í 1880. Um hetta mundið átti V. U. Hammershaimb Nýggjustovu, sum hann lat soninum, Hjalmar Hammershaimb, í 1892.

– í 1862 varð hann settur í próstaembætið og flutti tá inn á Nes at bógva. Hann sat í hesum starvi til 1878, tá hann aftur flutti úr Føroyum niður til Danmarkar, har hann varð settur í starv í Lyderslev. Hetta starvið hevði hann í 20 ár, og eftir hann legði tað frá sær, flutti hann til Keypmannahavnar, har hann doyði í 1909.

Fór bygd úr bygd at savna fólkaminni

Undir lestrarárunum í Keypmannahavn gjørdi Hammershaimb eina ferð heim til Føroya at vitja. Hetta var í 1841. Hann ferðast bygd úr bygd og savnaði fólkaminni. Eina dagbók skrivaði hann á hesi ferð, og tað vil so væl til, at Chr. Matras í 1941 gav hana út: »Færøsk Dagbog 6.7-16.8 1841«.

Nakað av tilfarinum, ið Hammershaimb savnaði á hesi ferð, læt hann prenta í 1846 í danska tíðarritinum »Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie«. Hetta vóru »Færøske folkesagn (Risi og kelling – Um skógar í Føroyum – Huldufólk) med tilføjede Bemærkninger om den færøske Udtale«.

Við hesum tekstum varð føroyskt skriftmál lagt í eina fasta legu, sum vit – burtursæð frá nøkrum fáum broytingum – hava hildið okkum til heilt at hesum degi.

Sum nýklaktur gudfrøðingur gjørdi Hammershaimb aftur ferð til Føroya í 1847. Tá hann seinni skrivaði frágreiðing um ferðina, byrjaði hann soleiðis: »Født på Færøerne af færøiske forældre, opvoxede jeg der med det færøiske tungemål på læberne; skønt jeg allerede i en alder af 13 kom ned til Danmark, blev jeg derfor dog stedse fast knyttet til mine fødeøer både ved slægskabs-forhold og ved barndomsven-skaber, så at kærlig-heden til og interessen for Færøerne og alt færøiskt altid vedblev at være varm og levende hos mig.«

Á hesi ferð síni savnaði hann saman hóp av fólkaminnnum, og tá hann kom aftur til Danmarkar í 1848 lat hann prenta part av tilfarinum í tíðarritinum »Antiquarisk Tidsskrift«:

Hammershaimb fekst eisini við kvæðasavning, og tvey prentað søvn legði hann úr hondum »Færøiske kvæder I« (1851) og »Færøiske kvæder II« (1855), sum »Det nordiske Litteratur-Samfund« bar kostnaðin av.

Í fyrsta parti eru tilsamans 16 kvæði, og 15 teirra snúgva seg um kappan Sjúrd Sigmundarson. Hetta er sostatt partvíst sama tilfar, sum finst í Føroya fyrstu bók »Qvæder

om Sigurd Fofnersbane og hans Æt«, men Hammershaimb segði sjálvur í inngangi sínum, at hann metti, at kvæðini hava uppiborið at koma út »i en noget værdigere skikkelse«, tí útgávan í 1822 var full av villum.

Í øðrum parti eru tilsamans 18 kvæði. Til báðar partar hevði Hammershaimb sjálvur skrivað samandrátt av kvæðunum á donskum máli.

Áhugaður sum Hammershaimb var fyrri føroyskum máli, sá hann tíðliga, hvussu átrokandi tað var at geva út eina mállæru, skuldi skriftmálsuppskot hansara vinna fram millum fólk. Hann skrivaði tí eina føroyska mállæru, sum varð prentað á fyrsta sinni í »Annaler for Nordisk Oldkyndighed og historie« í 1854.

Steðgaði á at skriva

Tá Hammershaimb í 1855 gjørdist sóknarprestur í Føroyum, kundu vit væntað, at nú fór hann at sita so væl fyrri, at hann kundi lata nógv skrivligt tilfar úr hondum. Men hann var so ovbyrjaður av prestastarvinum, at lítið kom burtur úr bókmentavirki. Ikki fyrr enn í 1884 kom skrivligt verk aftur á prenti frá hansara hond. Hetta var týðingin av »Føroyingasøgu«, sum nú kom við teirri rættskriving, hon hevur havt í útgávum síðani.

Og so koma vit til høvuðsverk hansara. Tað var »Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur«, sum heitti á Hammershaimb at skipa fyrri útgávu av einum savni av føroyskum bókmentum.

Úrslitið var »Færøsk Anthologi I og II«, sum arbeitt varð við í árunum 1886-1891. Hammershaimb fekk góða hjálp í arbeiði sínum; eitt var tað, at hollir vinmenn í Danmark stuðlaðu og sýndu áhuga, men størsta týðning hevði tað, at hann fekk kóna hjálp frá landsmanni sínum Jakob Jakobsen (1864-1918), sum um hetta mundið las við Lærda Háskúlan í Keypmannahavn. Jakob Jakobsen evnaði til alt seinna bind (orðasavnið), greiddi frá bygdamálum og hjálpti til at skipa mállæruna um.

Tíðin millum 1800 og 1900 var stór broytingartíð í Føroyum á at kalla øllum økjum. Politiskt henda stórhendingar um miðja öld, vit finga vinnuligan framburð við øktum fólkatáli og broyttari samfelagsskipan í kjalarvørrinum, og á mentanarøkinum fóru eisini kollveltandi broytingar fram. Vit finga skipaðan fólaskúla settan á stovn, og skriftmálið kemur í fasta legu. Alt er sostatt búgvið til ta stóru tjóðskaparvekingina seinasta 25-ára skeiðið av øldini.

KELDA: SNAR.FO

1819 Føddur á Steig í Sandavági 25. mars

1842 Savnar fólkaminni í Føroyum

1846 Sagnir verða prentaðar í Annaler for Oldkyndighed og Historie

1847 Savningarfeð í Føroyum

1847 Gudfrøðisprógv

1851 Færøiske kvæder I

1854 Mállæran verður prentað

1855 Færøiske kvæder II

1855 Verður prestur í Norðstreymoy

1862-78 Føroya próstur

1884 Týðing av Føroyingasøgu

1886-91 Færøsk Anthologi I-II

1909 Andast í Keypmannahavn